

Grijze Junco

Jacob Bosma

Op zondagmiddag 1 februari 2015 loop ik, zoals wel vaker, een rondje langs de begroeide geluidswallen van de ringweg tussen Beijum-Noord en Beijum-Zuid, in het noorden van de stad Groningen. Het is koud en mistig en er is maar weinig te beleven aan vogels. Op de terugweg hoor ik bij de volkstuintjes langs het Boterdiep het ijle getik van een Zanglijster *Turdus philomelos* op me af komen. Maar als de bewuste vogel mij passeert zie ik geen lijster, eerder een gors. Hij roept nog een aantal keren en verdwijnt hoog achter de bomen. Beduusd blijf ik staan; ik heb vanwege de mist weinig kenmerken van de vogel gezien maar met dit geluid moet het een Bosgors *Emberiza rustica* of Dwerggors *E pusilla* zijn! Ik wacht een klein uur in de hoop dat de vogel terugkomt maar er gebeurt niets. Als er uiteindelijk een 'echte' Zanglijster uit dezelfde hoek opvliegt, vraag ik me af of ik in de mist toch niet een en ander door elkaar heb gehaald.

De twijfel blijft en ik besluit de volgende ochtend terug te gaan. Het is geen trektijd en een overwinterende gors zal waarschijnlijk terugkeren naar de plek. Nadat een aantal winterse buien zijn overgetrokken ga ik op maandag 2 februari rond 11:00 weer richting volkstuintjes. Ik strooi wat zaad op verschillende plekken langs het schelpenpad en heb ondertussen de geluidsrecorder aanstaan, als opeens rechts van mij dezelfde vogel weer uit de tuintjes komt vliegen. Dit keer is de roep meer tweelettergereg, een snel *p'tit* dat sterk doet

Grijze Junco, 19 februari 2015

Foto: Remco Been

denken aan Geelgors *E citrinella*. Ook zie ik een relatief lange staart. Dus toch gewoon een Geelgors? Overtrekkend heb ik ze wel een paar keer over m'n huis gehad, ter plaatse nog nooit. Maar de iele tikjes van een dag eerder zitten me niet lekker en een Geelgors zou voor m'n gevoel groter moeten zijn. Ik besluit opnieuw te blijven wachten en even na 12:00 u. komt de vogel luid roepend dichtbij in een fruitboom zitten. Gespannen richt ik mijn verrekijker en waar ik iets bruins en streperigs verwacht, zie ik een grijze kop, witte buik en roze snavel: een Grijze Junco *Junco heyemalis*! Ik heb geen ervaring met deze Amerikaanse soort, maar dit kan niet missen. Ik ben vooral verbaasd, nog niet meteen in extase. Een jaar eerder was ik erg enthousiast toen ik een Azuurmees *Cyanistes cyanus* vond bij Noordpolderzijl; die bleek een ringetje te dragen. "Dus eerst maar eens afwachten", is m'n gedachte. De vogel is onrustig en roept veel, nu een bijna Braamsluiper *Sylvia curruca*-achtig *tek*. Ik kan nog net twee foto's maken voordat de Junco opvliegt naar de bomen bij de ringweg. Om 12:15 u. stuur ik de waarneming inclusief beide foto's door aan de 'Grunn Twitchers-appgroep' en even later wordt het nieuws verder verspreid via Dutch Bird Alerts. Een aantal mensen kan gelukkig snel komen en om 13:00 u. wordt de vogel teruggevonden in de houtwal aan de ringweg. We kunnen vaststellen dat de vogel niet geringd is en de juiste kleedkenmerken heeft voor de nominaat *J h hyemalis*, die vaker in Europa als dwaalgast is gezien. Het aantal vogelaars neemt nu snel toe en al gauw zijn de volkstuintjes omsingeld door een lange haag van mensen en telelenzen. Tot iets na 16:00 u. laat de vogel zich zien, vaak kort en op afstand, maar voor iedereen goed herkenbaar. De volgende dag wordt de Junco al vroeg teruggevonden

en vanaf die dag vrijwel dagelijks gezien. Zoals meestal met dwaalgasten in woonwijken is er ruime aandacht in de pers, zowel op televisie als op diverse websites en in de dagbladen. Meerdere omwonenden weten te vertellen dat een paar jaar geleden hier twee Kruisbekken hebben gezeten. “Die hebben ook heel veel bekijks getrokken.” Blijkbaar lagen de Haakbekken van meer dan tien jaar terug nog vers in het geheugen... Ook dit keer maken honderden binnen- en buitenlandse vogelaars de trip naar Beijum. Een Finse vogelaar kan z'n geluk niet op want bij de vorige twitchbare Grijs Junco in Engeland was hij één dag te laat geweest. Aan de rand van de tuintjes wordt een voedertafel ingericht, zodat de Junco een aantal dagen relatief makkelijk te bewonderen is. Enkele Poolse fotografen hebben de euvele moed om overdag de situatie goed te verkennen en in de daaropvolgende nacht de (privé-)tuintjes binnen te sluipen om vanonder een camouflagenet de mooiste plaatjes te kunnen schieten. Tevreden keren zij huiswaarts. Als in de loop van het voorjaar de volkstuintjes vaker bezocht worden door de tuinders, is de Junco vooral nog te zien op z'n andere favoriete plek: de houtwal tegen de ringweg. Op 14 februari hoor ik de vogel voor het eerst wat zangachtige geluiden maken en ook daarna worden regelmatig zachte trillers en gekwetter gehoord. De Grijs Junco is voor het laatst gezien en gedocumenteerd op 10 april.

Beschrijving

De beschrijving is gebaseerd op foto's van een groot aantal fotografen (cf www.dutchbirding.nl, www.waarneming.nl) en geluidopnames van Arnoud van den Berg en mijzelf.

Algemene indruk: Bruingrijze vinkachtige vogel met grijze kop en borst en opvallend contrasterende witte onderdelen.

Grootte & bouw: Als Vink of Huismus met relatief lange staart, dikke nek en kop. Vrij kleine afgeronde snavel. KOP Grijsbruin met de meest bruine tinten op de kruin en de zuiver donkergrijze rond de snavel, het oog en de oorstreek, vanuit bepaalde hoek resulterend in donker maskertje.

Bovendelen: Mantel en rug meest bruin met donkere lengtestrepen. Romp grijs. Schouderveren bruin met grijze tint. Stuit donkergrijs.

Onderdelen: Keel, hals en borst overwegend grijs met, afhankelijk van de belichting, bruine tinten. Grijs borst sterk afgescheiden van witte buik. Flanken licht bruingrijs. Anaalstreek en onderstaartdekveren zuiver wit.

Vleugel: Tertiaals met donkerbruine centra en brede crèmekleurige randen. Vleugeldeken grotendeels grijs,

Grijze junco, 5 april 2015

Foto: Thijs Glastra

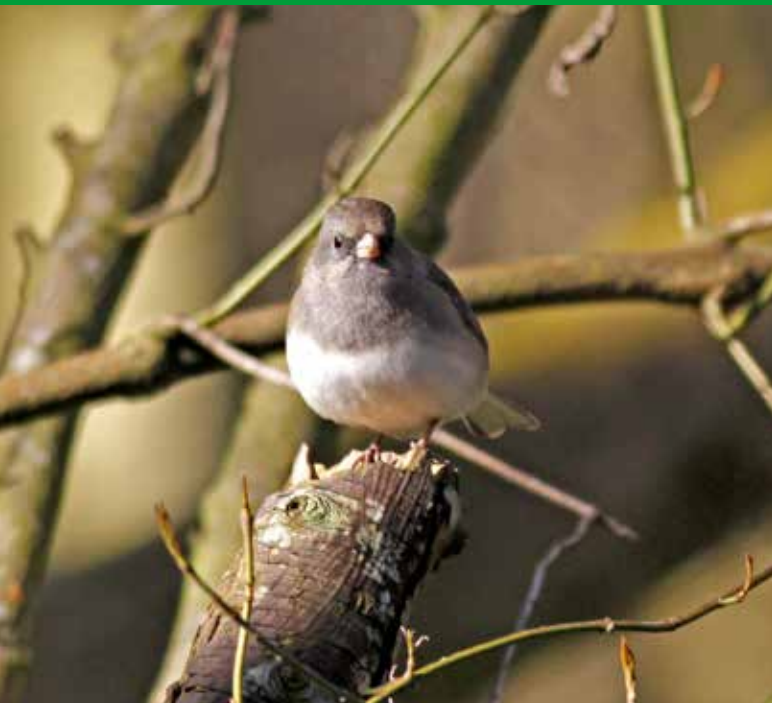
met bruine zweem. Handpendekveren donkergrijs. Buitenste zichtbare handdekveer bruin. Arm- en handpennen donker bruingrijs met lichte rand. Alula donkergrijs.

Staat: Bovenstaart-dekveren donkergrijs met wat sleet. Sommige met licht randje. Staart donkergrijs met opvallende witte buitenste staartpennen (t5 en t6, waarbij t6 met donkere rand aan de buitenvlag). T5 en t6 enigszins taps toelopend.

Naakte delen: Oog zwart met lichtere oogring. Snavel geheel lichtroze. Poten vleeskleurig.

GELUID Bij opvliegen een Zanglijster-achtig scherp *tik*, soms snel herhaald en af en toe een tweelettergrepig *tetik* of *petit*. Bij onraad of in reactie op andere vogels een herhaald smakkend *tek*, ook tijdens foerageren. Vanaf 14 februari af en toe zachtjes 'kwetterend', daarbij diverse snelle reeksen van tek-, tik- en tjt-klanken afwisselend met hoge trillers.

Gedrag: Tamelijk schuw. Foeragerend in vogelrijke omgeving en vaak samen te zien met onder andere Roodborst, Vink, Houtduif, Merel en mezen. Toch ook regelmatig solitair en dominant richting andere vogels. Honkvast, vaste plekken bezoekend binnen een straal van circa 150 meter. Foeragerend voornamelijk op de grond, etend van 'wild' zaad van de volkstuintjes en later ook van grotere zaden zoals gestreepte pitten. In andere tuinen etend van vogelvoer op voedertafels en van kruimels van vetbollen op de grond. In de houtwal foeragerend op insectjes en spinnetjes, daarbij als Merel energiek bladeren omkerend. Na eten soms langdurig rustend en veren poetsend in dichte boom of struik. Slapend in een conifeer.

Grijze Junco, 22 maart 2015

Foto: Martijn Bot

Determinatie

De combinatie van ongestreepte bruingrijze kop en borst, witte buik, ongestreepte flanken en roze snavel sluit alle gors- of vinkachtigen uit het Palearctisch gebied en Noord-Amerika uit en past alleen op Grijze Junco, *Junco hyemalis hyemalis*.

Ondersoort

Grijze Junco *J. hyemalis* Dark-Eyed Junco is een zeer variabele soort met een grote geografische verspreiding in heel Amerika en de systematiek van deze vogel is nog steeds punt van discussie en onderzoek. Op dit moment worden er zestien vormen als ondersoort beschouwd van *J. hyemalis*. De fenotypische verschillen tussen deze taxa uit zich vooral in kenmerkende kleurverdeling van kop en hals, rug en flanken. Hoewel verwarring mogelijk is met grijsbruine vrouwtypes van enkele van deze ondersoorten zijn er toch altijd diagnostische kenmerken die onderscheid met *J. hyemalis* mogelijk maken.

Geslacht en leeftijd

Op enkele foto's van de Grijze Junco van Groningen is te zien dat de staartpenne enigszins gesleten waren en daardoor hoekig en taps toeliepen. Dit duidt op een eerste-winter; bij een adulte vogel zijn de staartpen-toppen breder en meer afgerond. Een ander onderscheidend kenmerk bij een eerste-winter is de kleur van de iris. Deze was bij de vogel van Groningen donkergrijs en zou bij een adult roodbruin zijn. Een eventu-

ele ruigrens bij de grote en middelste dekveren kan bij een vogel in de hand helpen om de leeftijd te bepalen. Op een aantal foto's uit februari waar de buitenste grote dekveer net zichtbaar is, lijkt deze bruinig en te contrasteren met de overige, nieuwe en meer grijze dekveren. Ook dit wijst op een eerste-winter.

Het betrof een vrouwtje op grond van de bruingrijze kop en bovendelen. Eerste-winter mannetjes zijn veel donkerder grijs en hebben alleen een bruine waas op de rug. Verder waren bij de vogel van Groningen alleen de buitenste twee staartpenne (t5-6) vrijwel geheel wit. Dit komt vaak voor bij onvolwassen vrouwtjes terwijl in alle andere kleden vaak ook (een deel van) t4 wit is. Omdat hierin geografische variatie bestaat kan dit kenmerk echter niet als diagnostisch worden beschouwd voor het bepalen van het geslacht. De zachte 'zang' die de junco vanaf half februari liet horen is geen aanwijzing dat het een mannetje betrof. Het ging hier niet om zogenaamde mannelijke subsong maar om een zacht gekwetter dat beide geslachten laten horen.

Verspreiding en voorkomen

Nominaat *J. h. hyemalis* komt als algemene broedvogel voor in de VS en in grote delen van Canada. Het is een trekvogel en in de wintermaanden verblijft deze ondersoort tot in Midden-Amerika. De soort is redelijk winterhard (de Amerikaanse bijnaam is 'snowbird') en overwintert noordelijk tot in het zuiden van Canada (Nolan *et al.* 2002). Vrouwtjes overwinteren verder zuidelijk dan mannetjes en adulte mannetjes overwinteren het meest noordelijk. Tijdens overwintering kunnen Grijze Junco's grote groepen vormen samen met andere ondersoorten. Het is het enige junco-taxon dat regelmatig als dwaalgast in het West-Palearctische gebied wordt gevonden. Er zijn buiten Nederland gevallen van de Azoren (1), Brittannië (40), Denemarken (1), Gibraltar (1), Ierland (ten minste twee), Noorwegen (drie gevallen van vier exemplaren) en Polen (1). De eerste Grijze Junco voor Nederland werd in februari 1962 tijdens een sneeuwstorm verzwakt gevonden door J. van Werven bovenop een voliëre in de Overijsselsestraat in Rotterdam-Zuid, Zuid-Holland. De vogel sleet zijn verdere leven in diezelfde voliëre. Nadat hij op 7 november 1968 overleed werd de opgezette vogel opgeno-

men in de collectie van het Natuurhistorisch Museum Rotterdam (NMR). Speciaal voor vogelliefhebbers die niet naar Groningen wilden afreizen om een Grijs Junco te zien werd de Rotterdamse junco in februari tijdelijk tentoongesteld; de opgezette vogel wordt vanwege de extreme zeldzaamheid in Europa normaliter in het collectiedepot bewaard.

De Grijs Junco van Beijum is aanvaard door het CDNA en het gaat hier dus om het tweede geval voor Nederland.

Discussie

Het is onmogelijk te achterhalen hoe lang de Junco al aanwezig was voor de ontdekking en onder welke omstandigheden hij in Groningen is verzeild geraakt. De piek van waarnemingen in Europa ligt bij Grijs Junco – zoals bij de meeste Amerikaanse gorzen – in het voorjaar, maar de vogel van Beijum kan gezien de leeftijd (eerste-winter) de oversteek niet in die periode hebben gemaakt. Hij kan wel tijdens de najaarstrek van Noord- naar Midden-Amerika uit koers zijn geraakt en in Nederland zijn terecht gekomen. Meerdere Grijs Junco's in Europa zijn waargenomen tijdens de wintermaanden. Waarschijnlijk gaat het hier om vogels die al in het najaar in Europa verzeild zijn geraakt maar pas tijdens de winter werden opgemerkt in tuinen waar bijgevoerd wordt. Ook de Beijumse Junco kan al enkele maanden aanwezig geweest zijn. Voor een aankomst eind januari zou pleiten dat in de weken voorafgaand aan de ontdekking in Oost-Amerika extreem winterweer plaatsvond met veel sneeuwval. Het is bekend dat zich onder dergelijke omstandigheden bij Grijs Junco's verplaatsingen kunnen voordoen richting zuidelijker streken. Mogelijk is de vogel van Groningen tijdens die vlucht uit koers geraakt, boven de Atlantische Oceaan terecht gekomen en uiteindelijk in Nederland gestrand, al dan niet geholpen door een schip.

Dankwoord

Dank aan Enno Ebels voor het aanreiken van enkele bronnen.

De eerste twitchers, 2 februari 2015
Foto: Willem Wind

Vogelaars bij de volkstuintjes, 2 februari 2015

Foto: Lazar Brinkhuizen

Literatuur

- Bosma J 2015. DB Actueel. Grijs Junco in Groningen. Dutch Birding 37: 139-140.
- Byers, C, Olsson, U & Curson, J 1995. Buntings and sparrows: a guide to the buntings and North American sparrows. Mountfield.
- Dickinson, E C & Christidis, L (editors) 2014. The Howard and Moore complete checklist of the birds of the world. Fourth edition, volume 2: Passerines. Eastbourne.
- van Duivendijk, N 2011. Advanced bird ID handbook – the Western Palearctic. London.
- Erritzoe, J & Svenningsen, H 1996. Dark-eyed junco in Denmark in December 1980 and review of records from Europe and Greenland. Dutch Birding 18: 1-5.
- Lees, A. C. and Gilroy, J J. 2009. Vagrancy Mechanisms in Passerines and Near-Passerines. In: Slack, R. Rare Birds, Where and When: An analysis of status and distribution in Britain and Ireland. Volume 1: sandgrouse to New World orioles. Rare Bird Books, York. Gilroy
- Polder, J J W & Voous, K H 1969. De Grijs Junco (Junco hyemalis), een nieuwe vogel voor de Nederlandse Avifauna. Limosa 42: 198-200.
- Sibley, D 2000. The North American bird guide. New York.
- Slack, R 2009. Rare birds where and when. Volume 1: sandgrouse to New World orioles. York.
- de Vries, N 2011. Two Dickcissels and Dark-eyed Junco on Flores, Azores, in November 2009. Dutch Birding 33: 44-46. www.arkive.org/dark-eyed-junco/junco-hyemalis www.migrationresearch.org/mbo/id/scju.html https://en.wikipedia.org/wiki/January_2015_North_American_blizzard

Jacob Bosma - Groningen
jacobbosma@tiscali.nl

*Dit artikel zal binnenkort ook in aangepaste vorm verschijnen in het tijdschrift Dutch Birding.